

SCHITUL COZLA

UN SCUMP ODOR DE ARTĂ BISERICESCĂ

DE G. T. KIRILEANU.

Împrejurul orașului Piatra, din Județul Neamț, este o bogată salbă de sfinte lăcașuri pe care ni le-au lăsat inima și credința strămoșilor noștri. Cu multă trudă le-au înălțat ei în mijlocul poienilor din codrii seculari, lărgind locul pentru fânețe și pomi roditori, pentru prisăci, heleștee cu pește și mori, întemeind astfel o sănătoasă viață de muncă și de evlavie, care a durat până acum șazece-șaptezeci de ani.

Între aceste sfinte lăcașuri strălucesc până astăzi, prin vechimea și măreția lor, mănăstirea Bistrița, cu mormântul ctitorilor săi, Alexa-dru-cel-Bun și Ana Doamna, biserica Sf. Ioan Domnesc a lui Ștefan-cel-Mare, din orașul Piatra, apoi cele ajunse în părăsire, ca mănăstirile Bisericanii și Pângărați, și, ceva mai departe, mănăstirea Tazlău, zidită de Ștefan-cel-Mare în drumul spre valea Troțușului către Ardeal.

Alături de aceste mănăstiri avem schituri mai modeste de lemn, în locuri ascunse, pentru trebuințele sufletești și mângâierea credincioșilor creștini.

Vom spune câteva cuvinte despre unul din acestea, anume *Schitul Cozla*, cel mai apropiat de orașul Piatra, ca lămurire pentru călătorii cari ar dori să se bucure de rămășițele artei bisericești din trecutul nostru și ca un călduros îndemn pentru păstrarea cu sfințenie a acestui prețios odor artistic.

Ascunsă fiind de privirile călătorilor neștiutori și necunoscută chiar de mulți Pietreni, vechea săhăstrie a muntelui Cozla, zisă și *schitul Draga*, după numele poienii în care este așezat pe partea de răsărit a Cozlei, dincolo de parcul orașului, deasupra malului drept al Cujeiului, ajungi la el cu greutate din satul Dărmănești, pe prundul fără drum, peste o punte îngustă a Cujeiului și pe coasta râpoasă de supt poiana Draga.

Răsplata sufletească o ai însă cu priveliștea din față spre dealul Balaurului, încununat cu puțina

pădure ce-a mai rămas din vestitul codru care înbrăca toate coastele dealurilor, și spre frumoasele fânețe de supt poala de codru verde a dealului Mintiana, din drumul spre Gârcina. Tot în față este dealul Țicla și Fundătura, cu vechiul drum pe la Vatra Balaurului, spre Cășăria Dobrenilor, unde este un loc așezat, despre care legenda spune că acolo a căzut un balaur în vremea unei groaznice furtuni. Iar, mai în dreapta, în dosul bisericii din Dărmănești, se vede Movila, și mai

Fig. 1.

departe în fund dealul *Vulpea*, care, într-o hotarnică de la începutul al XIX-lea, se numia dealul Nedeii, unde, după vechea datină, se va fi adunat la zilele de iarmaroc lumea din satele vecine.

Ajungând la schit, printre numerosii pruni cari au mai rămas de la călugări, rămâi uimit de arta desăvârșită a bisericiții durate din lemn de stejar, împodobită cu un pridvor deschis, având stâlpii

lucrați în strung și de-asupra un privaz curbat de stejar, cu frumoase săpături, iar în jurul temeliei de stejar și în lemnăria de supt streșină vezi felurite flori săpate în lemn. Înainte vreme păreții de stejar ai bisericii erau descoperiți, așa că se vedea puternica bârnuială încheiată, dar, la reparațiile făcute, păreții au fost acoperiți cu dulapi de brad, tămânjiți cu boia urită, care a acoperit frumoasa coloare a lemnului învechit. Până și minunatul pridvor, care la început era deschis, a fost închis cu scânduri de brad (fig. 2, 3, 5), de

Fig. 2.

către acei cari n'au mai fost în stare să prețuiască frumuseța de la început. Acoperemântul este cu șindilă în solzi. Până acum câțiva ani, turnul de la clopotniță, așezat la mijlocul paretului de Apus și ridicat ceva mai sus ca de obicei, era în armonie cu toată clădirea. Dar, la reparația făcută supt fostul protoiereu Gheorghe Popovici, s'a săvârșit și această faptă rea a înlocuirii turnului vechiu al schitului printr'un turn mai înalt, cu totul nepotrivit, șubred și urît boit.

Forma bisericii este în chip de cruce, cu sânuri pentagonale la strana cântăreților și la altar. Lungimea este de 8 metri altarul și naosul, 2 metri tinda femeilor și 2.60 metri pridvorul deschis. Lățimea este de 4.30 m., iar la stranele cântăreților de 7 metri.

Ușorii de la intrare sânt de stejar, împodobiți cu frumoase săpături în lemn (doi balauri cu floarea în gură). De o parte și de alta a ușii, la mijlocul paretului este un brâu incolăcit, săpat în lemn, care încingea toată biserica, dar care a fost cioplit când au fost acoperiți păreții cu scânduri. De-asupra ușii este inscripția următoare (fig. 4), frumos săpată în lemn de stejar:

„Aciastă sfântă și dumnezeiască biserică care să chlamă săhăstrie în muntele Cozla, în poiana Draga ot Dărmăneștii Neamțului. Și s'au ridicat în numele Sfintii Troițe, cu osteneala și cheltuiala robului lui Dumnezeu Vasile schimnicul sãn Sandului și a călugăriții Varvari ot mănăstirea Soveji. Și s'au făcut într-o ertarea păcatelor lui și a tot neamul lui, într-o vecinica lor pomenire în vecii vecilor, amin, în zilele Mării Sale Io Grigorie Calimah Voevod, și Mitropolit fiindu chir Gavril, voleat 7272, Maiu 10 (1764)“.

În mijlocul inscripției era zugrăvită icoana hramului Adormirea Maicii Domnului, care a fost stricată de ploaie, rămânând numai o mică parte din zugrăveală.

Din pridvor întri în tinda femeilor, unde iconostasul este cu o arcadă de lemn sculptat și cu două arcade mai mici la cele două icoane mari din dreapta și din stânga.

Din tinda femeilor este scară pentru suișul în clopotniță, trecând printr'un interesant balcon cu săpături în lemn. În pod se vede că a fost o ascunzătoare pentru păstrarea de cereale.

În naos este o boltă mare, cu nervuri săpate în lemn, asămănătoare cu cele de piatră din bolțile gotice. Basa bolții are și ea săpături în lemn. În altar, la proscomidie, la diaconicon, la cele două sânuri ale naosului și la tinda femeilor sânt altfel de bolte.

Se păstrează în bună stare vechiul pomelnic al schitului Cozla, de lemn de teiu, cu două uși, pe care este zugrăvită icoana Bunei Vestiri, iar înlăuntru sânt zugrăvite, pe trei coloane, cu slove tiparnice, numele ctitorilor și ale celor ce au dat ajutoare la înființarea schitului.

Lungimea pomelnicului este de 80 cm., iar lățimea de 40 cm. Ușile au solide balamale de fier. Pe coloana de la mijloc este *pomelnicul ctito-*

mului ieroshimonah Vasilie și ale celor ce au dat clopotul.

Pe coloana din stânga este pomelnicul boeriului ctitor Costin Darie, Iordache, Miron. Apoi urmează pomelnicele lui Ștefan Popul, Vasile Șoldan, Gheorghe Ghirău ot Ocnă, Ioana, care a dat Evanghelia, Țintilă.

Pe coloana din dreapta este pomelnicul Dediului ctitor, apoi al lui Stroe și al preotului Vasălachi din Gârcina.

Dedesuptul coloanei din mijloc este adaos pomelnicul lui Gheorghe, ciobanul Dediului.

Pe dosul ușii din dreapta este lista locuitorilor

Fig. 3.

din satul Dărmănești cari au făcut reparația bisericii în anul 1910.

Până la războiu se păstra pe părete chipul zugrăvit pe pânză al shimonahului Vasilie, stricat de umezeală (Fig. 1). Acum este înlocuit printr-o copie slabă și neasămănătoare cu originalul.

Înainte de același războiu erau la biserica schitului vre-o douăzeci de cărți de slujbă de pe care am cules însemnările scrise în cursul anilor. Pe cele mai multe era scrierea frumoasă a lui Vasilie schimnicul. Din aceste cărți s'au păstrat o parte, iar altă parte s'au împrăștiat pe la alte biserici (Dărmănești, Tarcău).

Ca o pildă, iată însemnările de pe Triodul tipărit în Iași la 1747.

Însemnare dedesuptul paginilor de la început, cu scriere bună:

„Acastă sfântă carte ce să chiamă Triodion este a sfintii săhăstriei a Cozlii ot Dărmăneștii Neamțului, și este cumpărată de robul lui D[umne]dzău

Fig. 4.

Vasile schimnicul. Și cine ar îndrăzni a o lua sau a o fura să fie neertat de Hs. și de Maica Sfintii Sale și de 12 ap[osto]li și de 318 oteți sfinți de la Nechiia, și partea lui să fie cu Iuda, în veci, amin. Vealeat 7275, Noemv. 14 (1776).“

Cu altă scriere, dedesuptul paginilor de la mijlocul cărții :

„Acastă sfântă și dumnezăiască carte ces[să] chiamă

Fig. 5.

Triod s'au dat de mine, smerita roaba lui Dumnezău, Mariia preoteasa, împreună cu toți fiii miei, însă o am dat la sfânta mănăstire care s'au zidit din nou în muntele Cozlii, în poiana Draga, unde este hramul Adormirea Precestii. Și s'au dat ca s[ă] fie pentru ertare și pomenire soțului meu ermonah Silivestru și pentru snfletele noastra și

a tot neamului nostru. Iar cine o ar înstreina, ori din neamul nostru ori dintr'alții streini, vrând ca s[ă] ia aciastă carte de la acia sfântă mănăstirea ce s'au numit mai sus, acela om să fie neertat și blăstămat de Domnul Hs. și de Maica vieții și de 12 Apostoli și de 318 părinți sfinți care au așezat lege pravoslavnică, și să aibă parte lui cu luda vândătorul și cu trecetul Ariia în veci. Lt. 7275, Ian. 21 dnă“.

Pe perețele cărții, cu scriere mai slabă:

„Acestu sf[ă]nt Triod iaste a sf[ă]ntului schit Cozla, unde să prăznuiaște Adormirea Preacuratiei și pururea fecioarii Marii; ieromonah Serafim naci- alnic; 1777, Mart 14.

Dintre manuscriptele care s'au copiat în schitul Cozla vom aminti pe acel care se află acum la Academia Română, supt nr. 491, cuprinzând: Mântuirea Păcătoșilor, Viața și minunile lui Vasilie cel Nou, Vederea înfricoșatului județ, Viețile cuvi- oșilor părinți. În însemnarea de la sfârșit se spune:

„Și s'au scris de mine, smeritul și mult păcă- toșul și mai micul între iermonași Serafim iero- diacon, naci alnic ot schitul Cozla, ținutul Neam- țului, și cu toată cheltuiala robului lui Dumnezeu Gheorghe Nădeajde ot Târgul Pietrii. Și s'au început acest sfânt lucru la Noemvrie în 17, și au luat sfârșit la Martie în 24, că și noaptea o am făcut în loc de zi. Scrisu-s'au în anul 7289 (1781)“.

* * *

După cele arătate mai sus, putem spune că înființarea schitului Cozla se datorește schimni- cului Vasilie, fiul Sandului și al călugăriei Varvarei de la mănăstirea Sovejei, din ținutul Putnei, care pe la anul 1760, purtat de flacăra mistică a cre- dinții, a venit în valea Bistriții, către cele mai vechi mântstiri, spre a găsi un loc potrivit unde să clădească un lăcaș dumnezeiesc pentru petre- cerea vieții sale de schivnicie. În înțelegere cu boierul Costin Darie, stăpânul de pe atunci al moșiei Dărmănești de lângă Târgul Pietrii, a ales o poiană numită Draga, din vecinătatea Dărmă- neștilor, așezată pe coasta muntelui Cozla, lângă apa Cuejdiului: a lărgit poiana, tăind pădurea, după vechea datină a curăturilor, care urma să fie proprietatea acelor ce au curățit locul de pădure, și a însemnat locul unde va fi altarul și unde a clădit apoi sfântul lăcaș din lemnul de

stejar de pe loc. Se poate vedea și acum piciorul de stejar al sfintei mese, frumos cioplit în formă de vas mare și împodobit cu săpături în lemn. De sigur că el este făcut din stejarul menit pentru altarul bisericii.

Ajutătorii schimnicului Vasilie se văd în fru- mosul pomelnic descris mai sus. Între ei este Dediul și ciobanul său Gheorghe, care s'ar putea să fie acel Moș Dediu, Mocan ardelean așezat în Vânătorii-Neamțului, despre care vorbește David Creangă din Pipirig, în *Amintirile* nepotului său, marele povestitor Ion Creangă, după cum s'ar putea să fie acel Dediu Țintea, Bârsan, care a făcut danie un clopot la mănăstirea Râșca, în anul 1779 (N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, p. 55).

Întreaga clădire, cu înfrumusețările ei, a fost făcută cu multă râvnă, bun gust și îngrijire, de asemenea și înzestrarea cu toate cele trebuin- cioase la o biserică. Trăinicia și frumuseța celor ce ni-au rămas până astăzi sânt îndestulă dovadă. Și, dacă acoperemântul bisericii ar fi fost reparat și înlocuit la timp, ea ni s'ar fi păstrat în cea mai bună stare, precum dovedesc părțile neatinsse de stricăciunile ploii. Din nenorocire, sânt unele părți care au putrezit din cauza ploii, iar temelia s'a lăsat pe multe locuri, cu lemnărie cu tot, amenințând cu stricarea păreților, mai ales la altar și la sinurile naosului. Acoperemântul făcut la ultima reparație este de tot putred, iar turnul nepotrivit, făcut de curând, trebuie înlocuit cu altul întocmai după forma celui d'întăiu, al căruia schelet se vede aruncat mai la vale de biserică.

Părintele Gh. Crivăț, actualul paroh al Dărmă- neștilor, însuflețit de multă râvnă pentru buna stare a sfintelor lăcașuri din parohia sa, își dă toate silințele pentru strângerea sumei trebuincioase cu care să se poată începe repararea temeliei și a acoperișului bisericii de la Schitul Cozla, în care scop a cerut și ajutorul din partea Comisiei Monumentelor Istorice.

Să sperăm că înaltele autorități din orașul Piatra, precum și toți bunii creștini iubitori ai sfintelor lăcașuri ce ni-au lăsat strămoșii, vor întinde o mână de ajutor pentru buna păstrare a acestei adevărate comori pentru arta săpăturilor în lemn, decât care aici, în valea Bistriții, numai măiestrele strane din mănăstirea lui Vodă-Barnovschi din Buhalnița sânt mai presus.

(Din ziarul *Avântul*, de la Piatra Neamțului.)